ภาพลักษณ์ของยามาดา นางามาซา ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ในคริสต์ศตวรรษที่ 20

นางสาว ซะโตโกะ ทซึจิยะ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาประวัติศาสตร์ภาควิชาประวัติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษาพ.ศ. 2540

ISBN 974-638-131-8

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2546

I17560734

THE IMAGE OF YAMADA NAGAMASA IN THE RELATIONSHIP BETWEEN THAILAND AND JAPAN IN THE TWENTIES CENTURY

Miss Satoko Tsuchiya

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts in History

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 1997

ISBN 974-638-131-8

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ภาพลักษณ์ของยามาดา นางามาซา ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นในคริสต์ศตวรรษที่ 20

โดย นางสาวซะโตโกะ ทซึจิยะ

ภาควิชา ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรางค์ศรี ตันเสียงสม

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ศุภวัฒน์ ชุติวงศ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. ปิยนาถ บุนนาค)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรางค์ศรี ตันเสียงสม)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กัลยาณี สีตสุวรรณ)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร. ธีรวัต ณ ป้อมเพชร)

ซะโตโกะ ทซึจิยะ : ภาพลักษณ์ของยามาดา นางามาซา ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 (THE IMAGE OF YAMADA NAGAMASA IN THE RELATIONSHIP BETWEEN THAILAND AND JAPAN IN THE TWENTIES CENTURY) อ.ที่ปรึกษา : ผศ. ดร. สุรางค์ศรี ตันเสียงสม ; 185 หน้า. ISBN 974 - 638 - 131 - 8.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาการปรากฏขึ้นและการเปลี่ยนแปลงของภาพลักษณ์ของ ยามาดา นางามาซา ในเอกสารฝ่ายไทยและในเอกสารฝ่ายญี่ปุ่น และผลของภาพลักษณ์ยามาดา นางามาซาที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นในคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยมีสมมุติฐานว่าประเทศทั้งสอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งญี่ปุ่นพยายามใช้ยามาดาเป็นสัญลักษณ์ของความสัมพันธ์ที่ดียาวนานกับไทย

ภาพลักษณ์ของยามาดา นางามาซาในเอกสารฝ่ายไทยและเอกสารฝ่ายญี่ปุ่นแตกต่างกันมาก ความสนใจของญี่ปุ่นต่อยามาดาเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยโทะกุงะวะและเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ความสนใจดังกล่าวแบ่งออกเป็นสองช่วงที่สำคัญคือ ช่วง ค.ศ.1888-1893 ซึ่งเป็นช่วงที่ญี่ปุ่นมีแนวความคิดชาตินิยม แนวความคิดแบบเอเชียนิยม และแนวความคิดนันฉินรน (การรุกรานและขยายดินแดนของญี่ปุ่นลงไปทางทิศใต้เป็นสิ่งที่ถูกต้อง) ภาพลักษณ์ของยามาดาจึงถูกสร้างให้เป็นกษัตริย์สยาม ช่วงที่สองคือช่วง ค.ศ.1940-1945 ซึ่งเป็นช่วงที่ญี่ปุ่นมีนโยบายวงไพบูลย์มหาเอเชียบูรพา ในช่วงนี้ภาพลักษณ์ยามาดาได้รับการยกย่องว่าเป็นวีรบุรุษในการเดินทางสู่ทิศใต้ ขณะที่ญี่ปุ่นให้ความสนใจกับเรื่องราวของยามาดาอย่างมาก แต่ฝ่ายไทยไม่ได้ให้ความสนใจยามาดามากนัก ภาพของยามาดาจะปรากฏในลักษณะเป็นเพียงหัวหน้าอาสาสมัครญี่ปุ่นและเป็นเครื่องมือสำคัญในการแย่งชิงอำนาจของพระมหากษัตริย์หรือขุนนางไทยเท่านั้น

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นมีความแน่นแฟ้นมากขึ้นตั้งแต่ทศวรรษ 1930 ฝ่ายทหารเรือญี่ปุ่นถือว่านโยบายนันฉินรนมีความสำคัญมาก เพราะดินแดนทางใต้เป็นแหล่งทรัพยากรที่สมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1936 รัฐบาลญี่ปุ่นได้ยอมรับว่านันฉินรนเป็นนโยบายหลัก ในระยะเวลาดังกล่าวนี้สมาคมญี่ปุ่น-สยามในกรุงเทพมหานครมีส่วนสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น โดยพยายามที่จะสร้างอนุสรณ์สถานของยามาดาที่หมู่บ้านญี่ปุ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ความพยายามดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่ายามาดาเป็นสัญลักษณ์ของความสัมพันธ์อันยาวนานระหว่างประเทศทั้งสองตลอดระยะเวลา 300 ปี หลังจากนั้นชื่อของยามาดาไม่ได้รับการกล่าวถึงมากนัก จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จึงมีการรื้อฟื้นที่จะสร้างอนุสรณ์สถานยามาดาอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ค.ศ. 1987 มีโครงการศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และโครงการสร้างอนุสรณ์สถานยามาดาจังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งโครงการทั้งสองสะท้อนให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของยามาดา นางามาซา ว่าเป็นวีรบุรุษในใจของคนญี่ปุ่นและเป็นสาเหตุที่คนไทยมองว่าเป็นการแทรกแซงทางวัฒนธรรมไทยของคนญี่ปุ่น

ภาควิชา ประวัติศาสตร์ ลายมือชื่อนิสิต ซะโตโกะ ทซึจิยะ

สาขาวิชา ประวัติศาสตร์ ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา [illegible]

ปีการศึกษา 2540 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

C710379 : MAJOR HISTORY
KEY WORD: YAMADA NAGAMASA / RELATIONSHIP BETWEEN THAILAND AND JAPAN / TWENTIES CENTURY
SATOKO TSUCHIYA : THE IMAGE OF YAMADA NAGAMASA IN THE RELATIONSHIP BETWEEN THAILAND AND JAPAN IN THE TWENTIES CENTURY. THESIS ADVISOR : ASSIST. PROF. SURANGSRI TONSIENGSOM, Ph.D. 185 pp. ISBN 974 - 638 - 131 - 8.

This thesis aims to study the origins of, and changes in, the image of Yamada Nagamasa from documents both on the Thai side and on the Japanese side, and to examine how the image of Yamada Nagamasa has had an influence on the relationship between Thailand and Japan in the twentieth century. The hypothesis is that both countries, especially Japan, tried to use the image of Yamada as the symbol of a good and long-lasting relationship of the two countries.

The image of Yamada Nagamasa as seen by the two sides was quite different. Japan's interest in Yamada began in the Tokugawa period and it has continuously increased. This Japanese interest in Yamada manifested itself most clearly during two important periods. The fist period (1888 - 1893) was during the time when Japan saw the birth of nationalistic ideas as well as the ideas of Asianism and *Nanshinron* (emphasizing the justifiability of Japan's southward expansion). The Japanese even portrayed Yamada as a king of Siam. The second period (1940 -1945) was when Japan had a policy of creating and maintaining "Greater East Asia Co-Prosperity Sphere" (*Dai Toa Kyohei Ken*). During this latter period Yamada was portrayed - conveniently for the policy - as a hero who went down south. Although Japan had always been interested in Yamada's story, Thailand had little interest in him. The image of Yamada as seen by the Thais was that he was merely the head of Japanese mercenaries in Siam, and an important tool when Siamese kings and nobles competed for the crown.

The relationship between Thailand and Japan began to be closer from the 1930s onwards. The Japanese Navy thought that the *Nanshin*(going south) policy was important because the lands in the southern direction, especially the countries of Southeast Asia, were rich in resources. In August 1936 the Japanese government accepted the *Nanshin* policy as one of its basic policies. At the same time the Japanese-Siam Association in Bangkok attempted to play an important role in fostering a good relationship between Thailand and Japan by trying to build a monument to Yamada in the area formerly occupied by the Japanese settlement in Ayutthaya. Such an endeavour shows that Yamada was the symbol of 300 year-long relationship between the two countries. After that Yamada's name did not appear so often. After the Second World War projects concerning the building of a Yamada monument were revived. In 1987, especially, there were two such projects : the Ayutthaya Historical Study Center project in Ayutthaya, and the Yamada memorial project in Nakhon Sithammarat. Both projects showed that while on the one hand the image of Yamada as a hero persisted in Japanese minds, Thai people on the other hand felt that Japan was interfering culturally in Thailand.

ภาควิชา ประวัติศาสตร์	ลายมือชื่อนิสิต .....
สาขาวิชา ประวัติศาสตร์	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....
ปีการศึกษา 2540	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรางค์ศรี ตันเสียงสม ที่กรุณาให้คำแนะนำ ชี้แนะในประเด็นสำคัญต่าง ๆ ตรวจอ่านและแก้ไขให้ด้วยความอดทน ตลอดจนให้กำลังใจและความช่วยเหลือต่อผู้ศึกษาให้มีความกระตือรือร้นในทำงานด้วยความมีเมตตา และความเอาใจใส่อย่างจริงจัง เนื่องจากผู้ศึกษาค่อนข้างประสบปัญหาในส่วนของการเขียนวิทยานิพนธ์เป็นภาษาไทย ที่มีข้อผิดพลาดอยู่หลายประการ ในส่วนนี้ผู้ศึกษาได้รับความกรุณาชี้แนะอย่างดีมาตลอด

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. ปิยนาถ บุนนาค ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กัลยาณี สีตสุวรรณ และอาจารย์ ดร. ธีรวัต ณ ป้อมเพชร ที่กรุณาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ทั้งยังกรุณาให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบพระคุณ อาจารย์ฉลอง สุนทราวาณิชย์ ที่กรุณาให้คำแนะนำและให้ยืมข้อมูลอันมีประโยชน์ต่อผู้ศึกษาในการเขียนวิทยานิพนธ์ และสละเวลาอันมีค่าของท่านในการให้คำแนะนำมาโดยตลอด

นอกจากนี้ขอบพระคุณ อาจารย์ มุราชิมา เออิจิ ท่านผู้นี้ผู้ศึกษารู้สึกยิ่งกว่าคำขอบคุณในความกรุณาช่วยคำแนะนำ ให้ข้อมูลทั้งภาษาญี่ปุ่นภาษาไทย และชี้แนะแนวทางคำตอบในประเด็นสำคัญต่างๆโดยตลอด ตั้งแต่สมัยท่านเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาแก่ผู้ศึกษาสมัยเรียนปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยวะเซะดะ ซึ่งผู้ศึกษายังคงได้รับความกรุณาจากท่านมาจนถึงทุกวันนี้ ขอขอบพระคุณ คุณครูทะกิสะวะ ทะมิโอะ ผู้ซึ่งเคยสอนวิชาประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่ที่มหาวิทยาลัยวะเซะดะ ท่านได้ให้คำแนะนำและข้อเสนอที่มีประโยชน์ต่อการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ตลอดจนบรรดาท่านอาจารย์ นักวิชาการ ที่สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราชที่ช่วยชี้แนะและให้โอกาสแก่ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์

ขอบคุณพี่ ๆ เพื่อน ๆ ที่เสียสละเวลาให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขภาษา ช่วยพิมพ์งานและอื่น ๆ นับตั้งแต่ อาจารย์ปรีชา นุ่นสุข พี่เบิ้ม(สมหมาย ชินนาค) จุ๊บ(ธิตินันท์ พันทวี) พี่อ้อม(ปิยรัตน์ อินทร์อ่อน) พี่อิ๋ม(จิรกาญจน์ สงวนพวก) จง(สิริวงษ์ หงษ์สวรรค์) เสย เต้ ยุ้ย และเพื่อนที่ช่วยทำงานและคอยให้กำลังใจด้วยมิตรภาพที่ดีเสมอมา ไม่ว่าจะเป็น แป๋ว(กาญจนา สุวรรณวงศ์) ไก่(มรกต เจวจินดา) ฮิชะเอะ คะวะฉิมะ ชะโต ฉิโอะริ อ้อย(นุชนาถ ถันธวงษ์) นิด(กำธร เวหน) พี่รงค์ พี่แดง พี่พรรณี พี่หญิง สอน นิ้งนิ้ง แตน เจิ้น นุ้ย น้องอ้อย กบ แสง หมิง เบบี้ จะเอ๋ โจ้ และเพื่อนๆ ที่หอพัก คุณคะโนและกลุ่มศึกษาญี่ปุ่นในกรุงเทพฯ ตลอดจนเพื่อนๆ ในห้องเรียนของ

อาจารย์ โกะโต เด็นอิชิที่มหาวิทยาลัยวะเซะดะ ทุกท่านที่ได้เอ่ยนามเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ช่วยเป็นกำลังใจในการทำงานแก่ผู้ศึกษาเสมอมา

สำหรับพ่อกับแม่และพี่สาว ความรัก ความเข้าใจ ความช่วยเหลือต่างๆ นั้น พระคุณของท่านเกินที่จะกล่าวได้

ซะโตโกะ ทซึจิยะ

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย..... ก

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... ข

กิตติกรรมประกาศ..... ค

บทนำ 1

บทที่ 1 ภาพลักษณ์ของ ยามาดา นางามาซา ในเอกสารทางประวัติศาสตร์

กล่าวนำ..... 7

1.1 สภาวการณ์การค้าในเอเชียอาคเนย์..... 7

1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับญี่ปุ่นในสมัยอยุธยา..... 12

1.3 เอกสารทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับยามาดา นางามาซา 20

1.4 ภาพลักษณ์ของยามาดา นางามาซา ทางประวัติศาสตร์..... 27

สรุป..... 40

บทที่ 2 การเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของ ยามาดา นางามาซาในประเทศญี่ปุ่น
กับความสนใจของประเทศญี่ปุ่นต่อประเทศไทย

กล่าวนำ..... 42

2.1 ระยะที่ 1 ตั้งแต่สมัยการเสียชีวิตของยามาดาจนถึง
การเปิดประเทศญี่ปุ่น ค.ศ 1854 42

2.2 ระยะที่ 2 ตั้งแต่การเปิดประเทศของญี่ปุ่นถึงการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1..... 45

2.3 ระยะที่ 3 ตั้งแต่การเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1(ค.ศ. 1914) ถึงก่อนค.ศ.1932..... 55

2.4 ระยะที่ 4 ตั้งแต่ ค.ศ.1932 ถึงการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2(ค.ศ.1945)..... 58

2.5 ระยะที่ 5 ตั้งแต่การสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงปัจจุบัน..... 68

สรุป..... 79

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 3 การเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของ ยามาดา นางามาซาในประเทศไทย
กับความสนใจของประเทศไทยต่อประเทศญี่ปุ่น
กล่าวนำ..... 82
3.1. ระยะแรก ตั้งแต่ ค.ศ. 1910 ถึงทศวรรษ 1930..... 83
3.2. ระยะที่สอง ตั้งแต่ ค.ศ. 1940 ถึงปัจจุบัน..... 92
สรุป..... 100

บทที่ 4 ภาพลักษณ์ของ ยามาดา นางามาซาในช่วง ค.ศ. 1932-1945
กับความสัมพันธ์อันเข้มข้นระหว่างไทย-ญี่ปุ่น
กล่าวนำ..... 102
4.1 การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ญี่ปุ่นในทศวรรษ 1930..... 103
4.2 นันฌินรนในฐานะนโยบายระหว่างประเทศของญี่ปุ่น
และความสนที่มีต่อไทยของญี่ปุ่นที่เพิ่มมากขึ้นในช่วง ค.ศ. 1932-1945..... 105
4.3 ทัศนคติของไทยต่อญี่ปุ่นในช่วง ค.ศ. 1932-1945 113
4.4 ภาพลักษณ์ยามาดา นางามาซาในวารสารสมาคมญี่ปุ่น-ไทย
และอื่นๆ กับความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ญี่ปุ่น..... 116
สรุป 130

บทที่ 5 อิทธิพลของความคิดเกี่ยวกับยามาดา นางามาซาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง
กล่าวนำ..... 132
5.1 โครงการศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา..... 132
5.2 ประวัติศาสตร์การสร้างอนุสรณ์สถาน ยามาดา นางามาซา ในนครศรีธรรมราช 140
สรุป..... 146

บทที่ 6 บทสรุป..... 149
รายการอ้างอิง..... 152
ภาคผนวก..... 179
ประวัติผู้เขียน..... 188